

Katarzyna Czech

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

UWARUNKOWANIA ROZWOJU TURYSTYKI POPRZEMYSŁOWEJ W RAMACH ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO NA PRZYKŁADZIE MIASTA ZABRZE

Streszczenie: Turystyka poprzemysłowa stanowi niekwestionowaną szansę rozwoju dla miast i regionów przemysłowych, które utraciły swoje tradycyjne funkcje w wyniku przemian wynikających z wyzwań gospodarki globalnej. Rozwój tej specyficznej formy turystyki może też stanowić istotny element zrównoważonego rozwoju regionu poprzemysłowego.

Rozwój turystyki poprzemysłowej wymaga znacznych nakładów finansowych. Jednym z istotnych źródeł współfinansowania projektów, którym w ramach rewitalizacji nadaje się funkcje obiektów lub obszarów o turystycznym wykorzystaniu, są fundusze strukturalne. W województwie śląskim na szczególną uwagę zasługuje w tym zakresie Regionalny Program Operacyjny, w ramach którego możliwa jest rewitalizacja zdegradowanych terenów miejskich i przekształcanie ich w obiekty o charakterze turystycznym.

Zabrze nazywane jest stolicą turystyki przemysłowej, a jego rozwój jest możliwy dzięki istotnemu wsparciu finansowemu z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Jednym z najważniejszych, obecnie realizowanych projektów jest wieloetapowe przedsięwzięcie pod nazwą „Europejski Ośrodek Kultury Technicznej i Turystyki Przemysłowej”.

Słowa kluczowe: turystyka poprzemysłowa, rozwój zrównoważony, fundusze strukturalne.

1. Wstęp

Jedną z konsekwencji transformacji ustrojowej w Polsce było ograniczenie roli sektora przemysłowego w wybranych gałęziach oraz zmiany jego struktury branżowej. W wyniku tych przemian pozostały liczne tereny poprzemysłowe, których rewitalizacja stała się niezbędnym elementem ich dalszego rozwoju.

Turystyka poprzemysłowa stanowi niekwestionowaną szansę rozwoju dla miast i regionów przemysłowych, które utraciły swoje tradycyjne funkcje w wyniku przemian wynikających z wyzwań gospodarki globalnej. Rozwój tej specyficznej formy turystyki może także stanowić istotny element zrównoważonego rozwoju regionu poprzemysłowego.

Celem artykułu jest próba oceny znaczenia funduszy strukturalnych jako źródeł współfinansowania projektów sprzyjających rozwojowi turystyki poprzemysłowej, w warunkach zrównoważonego rozwoju regionu, na przykładzie miasta Zabrze.

2. Turystyka poprzemysłowa w warunkach rozwoju zrównoważonego

Zrównoważony rozwój (ZR), rozumiany jako odzwierciedlenie polityki i strategii ciągłego rozwoju gospodarczego i społecznego bez szkody dla środowiska i zasobów naturalnych, znalazł swoje zastosowanie w wielu dziedzinach¹. Wagę koncepcji potwierdziło podpisanie w 1992 r., przez większość krajów świata, deklaracji z Rio, w której zobowiązały się one do wdrażania zasad rozwoju zrównoważonego. Jednocześnie należy zwrócić uwagę na wiele pojęć często stosowanych zamiennie wobec ZR bądź odzwierciedlających jego wybrane aspekty istotne dla danej dziedziny. Należą do nich pojęcia ekorozwoju, rozwoju trwałego czy też rozwoju sustensywnego [Borys 2005, s. 56]. To właśnie pojęcie ekorozwoju zapoczątkowało rozwój zrównoważony w turystyce, utożsamiając ją często z tzw. turystyką łagodną lub turystyką łagodną dla środowiska. Turystyka zrównoważona, czyli łagodna dla środowiska, jest to więc każda postać aktywności turystycznej, która wspiera integralność ekologiczną, społeczną i ekonomiczną, a także zachowuje dla przyszłych pokoleń zasoby naturalne i kulturowe terenu penetracji [Zaręba 2000, s. 20]. Od szczytu w Rio także Światowa Organizacja Turystyki (UNWTO) wprowadziła ideę turystyki zrównoważonej. Według tej organizacji ZR w turystyce wychodzi naprzeciw obecnym potrzebom turystów i goszczących ich regionów, chroniąc i zwiększając przyszłe możliwości. Rozwój ten jest przewidziany jako wytyczna zarządzania wszystkimi zasobami w taki sposób, aby ekonomiczne, socjalne i etyczne potrzeby zostały zaspokojone, przy jednoczesnym zachowaniu kulturalnej integralności, istoty procesów ekologicznych i biologicznej różnorodności².

Należy zaznaczyć, że zasady zrównoważonego rozwoju turystycznego sformułowano w 1995 r. w ramach Światowej Deklaracji Turystyki Zrównoważonej³.

Zagospodarowanie terenów poprzemysłowych realizowane jest w Polsce na podstawie Rządowego programu dla terenów poprzemysłowych, przyjętego w kwietniu 2004 r., którego celem strategicznym jest stworzenie warunków i mechanizmów dla zagospodarowania terenów poprzemysłowych zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju⁴.

Można więc za M. Łabajem określić zagospodarowanie turystyczne terenów poprzemysłowych jako zaplanowane, dynamiczne kształtowanie lub dostosowanie

¹ Por. np. http://europa.eu/legislation_summaries/environment/sustainable_development/index_fr.htm.

² <http://www.world-tourism.org/aboutwto>.

³ Zob. [Charter for Sustainable Tourism... 1995].

⁴ Zob. [Program rządowy..., s. 4].

układów przestrzennych, poprzez uzasadnione ekologicznie, społecznie i ekonomicznie (czyli zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju) działania inwestycyjne, w celu rewitalizacji tych terenów, dla zapewnienia określonym segmentom ruchu turystycznego interesujących produktów [Łabaj 2004, s. 110].

3. Fundusze Unii Europejskiej jako źródła finansowania turystyki przemysłowej – próba oceny

We wspomnianym dokumencie polskiego rządu wśród źródeł finansowania terenów przemysłowych, zdefiniowanych w programie jako zdegradowane, nieużytkowane lub nie w pełni wykorzystane tereny przeznaczone pierwotnie pod działalność gospodarczą, która została zakończona, obok środków z krajowego budżetu i funduszy celowych, wymieniono środki pochodzące z funduszy strukturalnych UE oraz Funduszu Spójności⁵.

Należy odnotować, że już w okresie przedczłonkowskim fundusze unijne stały się istotnym źródłem finansowania różnorodnych inwestycji, również tych związanych z branżą turystyczną. Jednak dopiero pełnoprawne członkostwo w UE otworzyło przed Polską znaczne możliwości w zakresie pozyskiwania i wykorzystania środków UE do realizacji wielorakich zadań z dziedziny turystyki na wszystkich szczeblach gospodarki.

W latach 2004-2006 projekty z zakresu turystyki były finansowane ze środków funduszy strukturalnych m.in. w ramach ZPORR, a przede wszystkim Priorytet I Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmacnianiu konkurencyjności regionów, działanie 1.4 Rozwój turystyki i kultury. Głównymi celami tego działania były natomiast wzrost znaczenia kultury i turystyki jako czynników stymulujących rozwój społeczno-gospodarczy regionów, jak również ułatwienie dostępu do obiektów kultury i turystyki oraz wydłużenie sezonu turystycznego, a także zwiększenie zagranicznej turystyki przyjazdowej do Polski. Inwestycje turystyczne z zakresu budowy i modernizacji lokalnej bazy kulturalnej i turystycznej mogły być również współfinansowane w ramach Priorytetu III Rozwój lokalny, działanie 3.1 Obszary wiejskie oraz działanie 3.2 Obszary podlegające restrukturyzacji [Czech, Nitkiewicz-Jankowska 2007, s. 39].

Natomiast w latach 2007-2013 na różnorodne działania z zakresu szeroko rozumianego rozwoju turystyki można pozyskiwać środki UE, przede wszystkim w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO). Środki te stanowią ok. 4,5% ogółu środków przeznaczonych na współfinansowanie w ramach 16 RPO. Należy jednak zauważyć, że również w ramach Programów Operacyjnych Innowacyjna Gospodarka oraz Rozwój Polski Wschodniej, a także Kapitał Ludzki mogą być współfinansowane inwestycje bezpośrednio lub pośrednio związane z turystyką⁶.

⁵ Tamże, s. 3, 20.

⁶ *Fundusze unijne wspierają rozwój turystyki w latach 2007-2013*, www.funduszeuropejskie.gov.pl.

Tabela 1. Działania związane z rozwojem infrastruktury turystycznej w ramach RPO WSL w latach 2007-2013

Lp.	Opis działania
1	– rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich i poprzemysłowych, np. nadawanie im funkcji obiektów lub obszarów o turystycznym wykorzystaniu
2	– wyposażenie regionu w sprawną i gęstą sieć teleinformatyczną oraz urządzenia dostępne, w tym zwłaszcza publiczne punkty dostępu do Internetu (infrastruktura paraturystyczna zwiększająca atrakcyjność regionu)
3	– poprawa stanu historycznych i zabytkowych obiektów, adaptacja na cele kulturalne obiektów poprzemysłowych oraz inwestycje w szlaki dziedzictwa kulturowego, – stworzenie sieci punktów informacji kulturalnej, bazy danych o regionie, – działania w zakresie promocji organizacji wydarzeń kulturalnych
4	– inwestycje w infrastrukturę lokalną: sieć kanalizacyjną, wodociągowa, oczyszczalnie ścieków (infrastruktura paraturystyczna wpływająca na atrakcyjność regionu), – działania na rzecz ochrony i popularyzacji dziedzictwa przyrodniczego
5	– podniesienie rangi głównych węzłów sieci osadniczej dzięki działaniom na rzecz kultury, edukacji, transportu
6	– poprawa transportu publicznego i jakości dróg w województwie, co wpływa na dostępność komunikacyjną
7	– rozwój obiektów dydaktycznych, sportowych, bibliotek oraz towarzyszącej im infrastruktury społeczno-edukacyjnej
8	– modernizacja obiektów związanych z infrastrukturą ochrony zdrowia (np. obiekty uzdrowiskowe, sanatoryjne)
9	– wsparcie merytoryczne przy wyborze projektów

Źródło: [RPO Województwa Śląskiego... 2006, s. 69-94].

Chociaż poszczególne RPO mogą się różnić od siebie, w ramach każdego z nich można uzyskać wsparcie na projekty dotyczące turystyki. W województwie śląskim Priorytet III RPO Turystyka odnosi się do zróżnicowanych działań z zakresu turystyki, takich jak: infrastruktura zaplecza turystycznego, infrastruktura okolicy turystycznej, systemy informacji turystycznej, promocja turystyki. Jednak projekty związane z przystosowaniem terenów poprzemysłowych do celów turystycznych mogą być wspierane finansowo przede wszystkim w ramach Priorytetu VI Zrównoważony rozwój miast, działanie 6.2 Rewitalizacja obszarów zdegradowanych, poddziałanie 6.2.1 Rewitalizacja „duże miasta” oraz poddziałania 6.2.2 Rewitalizacja „małe miasta”. Należy także odnotować poddziałanie 6.2.3 Rewitalizacja JESSICA, realizowane w ramach inicjatywy Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas, będącej przedsięwzięciem wspólnym Komisji Europejskiej, Europejskiego Banku Inwestycyjnego we współpracy z Bankiem Rozwoju Rady Europy. Opis działań związanych z szeroko rozumianym rozwojem turystycznej infrastruktury w ramach wymienionych priorytetów RPO w województwie śląskim przedstawiono w tab. 1.

4. Turystyka poprzemysłowa jako element strategii rozwoju miasta na przykładzie Zabrze

Turystyka poprzemysłowa nie ma w Polsce długiej tradycji. Polska Organizacja Turystyczna (POT), w efekcie Konferencji zorganizowanej w 2004 r., sformułowała „Koncepcję promocji i rozwoju markowego produktu turystycznego w zabytkach techniki i przemysłu w Polsce”⁷. W dokumencie tym przedstawiono kierunki działań zmierzających do wykreowania, promocji i rozwoju nowego, markowego dla Polski produktu turystycznego, wykorzystującego zasoby dziedzictwa przemysłowego. Uwzględniono w nim także główne uwarunkowania dotyczące skutecznej promocji zabytków zmierzającej do ich szerokiego udostępniania turystycznego⁸.

POT zwróciła także uwagę na znaczenie rozwoju turystyki poprzemysłowej dla rozwoju regionu, zwłaszcza w procesie ograniczenia negatywnych skutków restrukturyzacji. Wykorzystanie nieczynnych obiektów przemysłowych jako obiektów turystycznych może się bowiem przyczynić do stworzenia wielu nowych miejsc pracy, zwłaszcza w sektorze usług.

Zabrze jest ważnym miastem Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego (GOP). Mimo trwającego od lat 90. procesu transformacji, także gospodarczej, region GOP-u wciąż jest jednak utożsamiany raczej z przemysłem ciężkim i wynikającymi stąd zanieczyszczeniami niż z turystycznymi atrakcjami. Z tego względu to właśnie obiekty przemysłowe (zwłaszcza te już nieczynne) wydają się być szansą na stworzenie interesującej oferty turystycznej uwzględniającej specyfikę regionu.

Rolę Zabrze dla rozwoju turystyki poprzemysłowej doceniono zarówno w skali kraju, jak i w skali międzynarodowej. W 2003 r. miasto otrzymało certyfikat POT za Turystyczny Produkt Roku „Zabrze – Miasto Turystyki Przemysłowej”. Natomiast w uznaniu zasług na rzecz dziedzictwa przemysłowego Światowa Organizacja Turystyki wyznaczyła Zabrze na siedzibę Międzynarodowego Centrum Dokumentacji i Badań Dziedzictwa Przemysłowego dla Turystyki⁹.

Wśród najważniejszych obiektów turystyki poprzemysłowej w Zabrzu należy wymienić: Muzeum Górnictwa Węglowego, Skansen Górniczy Królowa Luiza, Skansen Podziemny Guido, Główną Kluczową Sztolnię Dziedziczną, wieżę wodną przy ul. Zamoyskiego, wieżę wodną przy dawnej hucie Zabrze, wieżę wodną przy szpitalu klinicznym¹⁰.

Jednym z elementów strategii rozwoju miasta, zarówno tej, która została sformułowana w 1999 r.¹¹, jak i kolejnej, obecnie realizowanej, obejmującej lata 2008-2020¹², jest właśnie turystyka poprzemysłowa.

⁷ Zob. [Turystyka w obiektach poprzemysłowych... 2004].

⁸ Tamże.

⁹ Por. np. <http://www.konferencja.zabrze.pl>.

¹⁰ www.um.zabrze.pl/turyści (10.11.2010).

¹¹ Zob. [Strategia dla Zabrze... 1996].

¹² Zob. [Strategia rozwoju miasta Zabrze... 2008].

Wśród elementów wizji miasta wymieniono bowiem m.in. zabytki dziedzictwa przemysłowego, uznając, że są one szczególnym potwierdzeniem przedwojennej pozycji Zabrze. Elementy jego dawnej zamożności i świetności wydają się być w pewnym zakresie możliwe do odtworzenia, chociaż w innych funkcjach (np. dawna kopalnia – teraz muzeum), ale o podobnym znaczeniu co do istoty oddziaływania na wizerunek miasta.

W ramach Strategii rozwoju miasta przeprowadzono analizę SWOT. W grupie czynników społecznych determinujących rozwój miasta wśród silnych stron wymieniono ciekawą ofertę turystyki opartą na obiektach poprzemysłowych. Zwrócono także uwagę, że obiekty te stanowią istotną bazę materialną dla rozwoju działalności turystycznej. Podkreślono także, że to wspomniana już unikalność ofert (np. zabytkowa kopalnia) stanowi o atrakcyjności tego produktu i powinna się przyczynić do wzrostu atrakcyjności turystycznej Zabrze, także w skali międzynarodowej.

Natomiast w grupie czynników o charakterze infrastrukturalno-środowiskowym wśród silnych stron wymieniono dużą liczbę starych budynków o cennych walorach architektonicznych, w tym obiektów przemysłowych, które stanowią istotny potencjał do wykorzystania w ofercie turystycznej miasta.

Znaczenie rozwoju turystyki poprzemysłowej dla mieszkańców Zabrze potwierdziły zorganizowane w 2007 r. warsztaty na temat wizji i celów rozwoju miasta. Wśród elementów, na których powinna się oprzeć przyszłość Zabrze, grupa „urzędników” wskazała na pierwszym miejscu turystykę poprzemysłową, a grupa „organizacje pozarządowe, inne instytucje” m.in. rewitalizację terenów poprzemysłowych. Wśród celów uczestnicy warsztatów wymienili rozwój turystyki poprzemysłowej jako jeden z istotnych priorytetów¹³.

5. Znaczenie funduszy UE dla rozwoju poprzemysłowych obiektów turystycznych na przykładzie Zabrze

Zabrze wydaje się także modelowym przykładem rozwoju turystyki poprzemysłowej przy finansowym wsparciu unijnych funduszy, ze względu na charakter obiektów i działań ich dotyczących, jak również z uwagi na skalę unijnego wsparcia ich realizacji. Nie bez znaczenia jest też kompleksowe podejście do turystyki poprzemysłowej w Zabrzu. Znajduje to odzwierciedlenie m.in. we współorganizacji przez Urząd Miasta Zabrze i UNWTO Naukowo-Praktycznych Konferencji Międzynarodowych dotyczących dziedzictwa przemysłowego jako wyzwania i atrakcyjnego produktu dla turystyki i rekreacji (2004, 2005), jako strategii rozwoju innowacyjnej gospodarki (2007) czy też jako elementu promocji turystycznej gmin i regionów (2009). W 2010 r. konferencja nosiła tytuł „Dziedzictwo przemysłowe dla współczesnego dialogu kultur, innowacyjnej gospodarki i atrakcji konsumpcji turystycznej”¹⁴.

¹³ Tamże, s. 142-143.

¹⁴ Por. np. <http://www.konferencja.zabrze.pl>.

We wspomnianej Strategii miasta na lata 2008-2020 dostępność środków UE na finansowanie lokalnego rozwoju wymieniono jako pierwszą szansę wśród czynników politycznych.

Rolę Zabrza jako istotnego beneficjenta unijnych środków potwierdziły rankingi „Gazety Prawnej” *Europejska Gmina – Europejskie Miasto*, szeregujące polskie gminy i miasta pod względem skali pozyskania unijnych dotacji, uwzględniając wartość uzyskanych środków i liczbę projektów w stosunku do liczby mieszkańców.

W 2008 r. Zabrze zajęło 19 miejsce w kraju i 7 w woj. śląskim, realizując 45 projektów, a wartość unijnej dotacji na 1 mieszkańca wynosiła 1237,2 zł. W 2009 r. miasto realizowało 77 projektów, w ramach których na 1 mieszkańca przypadała kwota 1953,51 zł, co dało miastu 21 miejsce w kraju i 3 w woj. śląskim. W rankingu za rok 2010 Zabrze zajęło odległą pozycję zarówno w skali kraju, jak i województwa, a wartość dotacji na 1 mieszkańca wynosiła 1091,33 zł przy 1091 realizowanych w mieście, do kwietnia 2010 r., unijnych projektach¹⁵.

Obecnie jednym z najważniejszych przedsięwzięć realizowanych w ramach turystyki poprzemysłowej jest wieloetapowy, kompleksowy projekt „Europejski Ośrodek Kultury Technicznej i Turystyki Przemysłowej”, dotyczący kilku obiektów (Skansen Górniczy Królowa Luiza, ZKWK Guido), w ramach którego zostanie udostępniona Kluczowa Sztolnia Dziedziczna. Jego celem jest stworzenie spójnego produktu turystycznego z najciekawszych zabrzańskich obiektów turystycznych. To właśnie środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach PO Innowacyjna Gospodarka, na którego indykatywnej liście projektów kluczowych znajduje się opisywana koncepcja, sfinansują w ok. 60% szacowaną na 69 mln zł inwestycję, wartość przyznanej dotacji wynosi bowiem 41,41 mln zł¹⁶. W ramach jednego z etapów projektu do końca 2011 r. zrewitalizowana zostanie druga część naziemnych obiektów skansenu Królowa Luiza¹⁷. Zbudowane zostaną także nowe obiekty obsługi ruchu turystycznego, a przede wszystkim zostanie udrożniona i zaadaptowana do potrzeb ruchu turystycznego ciągnąca się pod miastem wspomniana podziemna sztolnia¹⁸.

Natomiast dla wykreowania marki Zabrza jako ośrodka turystyki poprzemysłowej, w oparciu o promocję wspomnianych markowych produktów turystycznych, realizowany jest obecnie w Zabrzu projekt „Zabrze – kopalnia możliwości – promocja oferty turystycznej miasta”, współfinansowany ze środków RPO WSL 2007-2013 w ramach Priorytetu III Turystyka, działanie 3.4 Promocja i turystyka, a wysokość dofinansowania ma wynieść 537 435,28 zł, co stanowi 85% wartości projektu. Realizację projektu przewidziano na lata 2010-2011¹⁹.

¹⁵ [Ranking „Europejska Gmina – Europejskie Miasto”...].

¹⁶ Na podstawie danych UM Zabrze.

¹⁷ Pierwszy etap rewitalizacji był współfinansowany ze środków ZPORR i został zakończony w lipcu 2008 r., a wartość unijnej dotacji na realizację tego etapu wyniosła 700 tys. złotych.

¹⁸ [W Zabrzu powstanie ośrodek...].

¹⁹ www.um.zabrze.pl/mieszkanicy/projekty-ue.

Warto odnotować, że Zabrze, jako miasto turystyki poprzemysłowej, stanowi istotny element Szlaku Zabytków Techniki. Szlak ten tworzy ponad trzydzieści obiektów, które są powiązane z tradycją górniczą i hutniczą, a także energetyką i kolejnictwem. Szlak ten został w 2010 r. włączony do Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego (ERIH), co potwierdza znaczenie polskiego dziedzictwa przemysłowego jako elementu dziedzictwa europejskiej techniki²⁰.

6. Podsumowanie

Wśród różnych typów turystyki ta o poprzemysłowym charakterze wydaje się być niezwykle interesująca ze względu na często unikatowy charakter obiektów przemysłowych, które mogą i coraz częściej stają się turystycznymi atrakcjami miasta, na terenie którego się znajdują.

Deficyt środków finansowych decyduje jednak często o braku możliwości zmiany wizerunku zdegradowanych obiektów przemysłowych, które od lat nie pełnią już funkcji industrialnych. Zazwyczaj staje się to przyczyną degradacji obszarów, na których tego typu obiekty się znajdują. To właśnie środki UE, uzyskiwane w ramach wybranych Programów Operacyjnych na szczeblu kraju i regionów, mogą być istotnym elementem finansowego wsparcia przedsięwzięć, które nadają nowy wymiar nieczynnym obiektom przemysłowym. Skuteczna realizacja tych projektów przyczynia się w ten sposób do rewitalizacji obszarów, na których się znajdują, tworząc nowy produkt turystyczny, jakim się stają obiekty turystyki postindustrialnej. Działania te wpisują się bowiem w podstawowe cele realizowane w ramach unijnej polityki spójności. Jednocześnie rozwój tej formy turystyki staje się ważnym elementem zrównoważonego rozwoju, realizowanego przez wszystkie kraje członkowskie w ramach unijnej strategii i wspieranego rozwiązaniami podejmowanymi na szczeblu kraju i poszczególnych jego regionów.

Zabrze jest wyjątkowym miejscem na mapie poprzemysłowej turystyki w Polsce. Skala i złożoność realizowanych na jego terenie rozwiązań w zakresie rewitalizacji postindustrialnych obiektów nadają mu miano stolicy turystyki poprzemysłowej w Polsce. Na szczególną uwagę zasługuje propagowanie idei turystyki poprzemysłowej przez miasto w formie międzynarodowych spotkań, które stają się forum wymiany doświadczeń w zakresie wykorzystania potencjału dziedzictwa przemysłowego.

W latach 2007-2013 Polska jest największym beneficjentem netto unijnych funduszy, a województwo śląskie w ramach RPO uzyskało w obecnym okresie znaczące wsparcie na tle pozostałych województw. RPO województwo śląskie to drugi pod względem wartości środków, po RPO województwa mazowieckiego, program

²⁰ [Szlak Zabytków Techniki...].

regionalny w Polsce. Na jego realizację przeznaczono 2,3 mld euro, z czego 1,7 mld euro ma pochodzić z EFRR²¹.

Niepewność co do wielkości unijnego wsparcia w kolejnym okresie programowania powinna sprzyjać optymalnemu wykorzystaniu już przyznanych środków finansowych na wszystkie realizowane cele, w tym także na współfinansowanie inwestycji na rzecz rozwoju turystyki poprzemysłowej w Polsce.

Literatura

- Borys T. (red.), *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, Ekonomia i Środowisko, Warszawa-Białystok 2005.
- Charter for Sustainable Tourism by the World Conference on Sustainable Tourism, Lanzarote, 27-28 April 1995.
- Czech K., Nitkiewicz-Jankowska A., *Możliwości finansowania infrastruktury turystycznej ze środków Unii Europejskiej – wybrane zagadnienia*, [w:] *Polityka regionalna zagospodarowania turystycznego*, Ekonomiczne Problemy Turystyki nr 8, Zeszyty Naukowe nr 465, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2007.
- Fundusze unijne wspierają rozwój turystyki w latach 2007-2013*, www.funduszeuropejskie.gov.pl.
http://europa.eu/legislation_summaries/environment/sustainable_development/index_fr.htm.
<http://www.world-tourism.org/aboutwto>.
- Łabaj M., *Metodyka zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego terenów poprzemysłowych*, [w:] *Bogactwo dziedzictwa przemysłowego jako wyzwanie i atrakcyjny produkt dla turystyki i rekreacji*, GWSH, Urząd Miejski w Zabrzu, Katowice 2004.
- Polska. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające rozwój gospodarczy i zatrudnienie, Narodowa Strategia Spójności*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, maj 2007.
- Program rządowy dla terenów poprzemysłowych*, Ministerstwo Środowiska, 27 kwietnia 2004.
- Ranking „Europejska Gmina – Europejskie Miasto”* 2008, 2009, 2010, „Gazeta Prawna” z 17.04.2008, 4.11.2009, 10.11.2010.
- RPO Województwa Śląskiego na lata 2007-2013*, Katowice 2006.
- Strategia dla Zabrza*, Uchwała nr XXX/34/96 Rady Miejskiej w Zabrzu z dnia 25 listopada 1996 r., Zabrze 1996.
- Strategia rozwoju miasta Zabrze na lata 2008-2020*, Załącznik nr 1 do Uchwały nr XXII/284/08 Rady Miejskiej w Zabrzu z dnia 17 marca 2008 r., Zabrze 2008.
- Szlak Zabytków Techniki wchodzi do ERIH*, www.mmsilesia.pl (10.11.2010).
- Turystyka w obiektach poprzemysłowych koncepcja promocji i rozwoju markowego produktu turystycznego w zabytkach techniki i przemysłu w Polsce*, Polska Organizacja Turystyczna, grudzień 2004, www.pot.gov.pl (24.11.2010).
- W Zabrzu powstanie ośrodek kultury technicznej i turystyki przemysłowej*, http://gornictwo.wnp.pl/w-zabrzu-powstanie-osrodek-kultury-technicznej-i-turystyki-przemyslowej,56611_1_0_0.html (15.11.2010).
- www.konferencja.zabrze.pl.
- www.um.zabrze.pl/turyści.
- Zareba D., *Ekoturystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

²¹ [Polska. Narodowe Strategiczne Ramy... 2007, s. 122].

POST-INDUSTRIAL TOURISM DEVELOPMENT CONDITIONING, WITHIN THE FRAMEWORK OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF ZABRZE

Summary: Post-industrial tourism is an undisputed development opportunity for cities and industrial regions that have lost their traditional function as a consequence of changes arising from the challenges of the global economy. The development of this specific form of tourism can be also an important element of region's post-industrial sustainable development. Post-industrial tourism development requires significant financial outlays. One of the essential sources of financing projects, which consists in the regeneration of objects and areas and making them useful for tourism, are structural funds. In Silesia Voivodeship, the Regional Operational Programme is particularly noteworthy in this regard as it enables revitalization of degraded urban areas and their transformation into tourist objects. Zabrze is often called the capital of tourism industry and its development is possible thanks to substantial financial support from the European Regional Development Fund. One of the major, ongoing ventures, is a multi-stage project called the "European Cultural Centre Technical and Industrial Tourism".